

СИЛАБУС З ДИСЦИПЛІНИ «Ревматологія: актуальні питання»

1. Загальна інформація

Галузь знань	22 Охорона здоров'я
Спеціальність	222 Медицина, третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Форма навчання	очна денна, очна вечірня, заочна
Назва навчальної дисципліни	Ревматологія: актуальні питання
Кафедра	Пропедевтики внутрішньої медицини №1
Е-mail кафедри	kaf_propaedeutic_1@meduniv.lviv.ua
Викладачі (імена, прізвища, наукові ступені і звання викладачів, які викладають дисципліну, контактний email, Google scholar, Scopus)	Дутка Роман Ярославович, д.м.н., проф., завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини №1 https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=DNL4s20AAAAJ https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203426587 dutka_roman@meduniv.lviv.ua
Рік навчання (рік, на якому реалізується вивчення дисципліни)	За вибором аспіранта/ів
Тип дисципліни/модулю (обов'язкова/ вибіркова)	Вибіркова
Кількість кредитів ECTS	3
Кількість годин (лекції/ практичні/семінарські заняття/ самостійна робота аспірантів)	90 год (8/28/8/46 - очна денна, очна вечірня форми, 4/10/4/72 - заочна форма)
Консультації	Є, згідно графіка

2. АНОТАЦІЯ ДО ДИСЦИПЛІНИ

Силабус з дисципліни «Ревматологія: актуальні питання» для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії укладено у відповідності до Положення про організацію освітнього процесу у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького, «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти». Ознайомлення з вказаною дисципліною дає можливість здобувачу вищої освіти ступеня доктора філософії здобути компетенції (знання та вміння) відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця, аналізувати

інформацію з актуальних питань теорії та практики основних ревматичних хвороб і синдромів.

3. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання актуальних питань ревматології передбачає здобуття та поглиблення комплексу знань, вмінь, навичок та інших компетенцій, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних завдань з цієї дисципліни, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, що вирішує актуальне наукове завдання у внутрішній медицині, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Основними **завданнями** є:

- визначати нові наукові напрямки, теоретичні та практичні проблеми ревматології;
- вільно володіти термінологією з досліджуваного наукового напрямку;
- знати будову і функції суглобів та внутрішніх органів;
- класифікувати ревматологічні хвороби; визначати стадію ревматичних хвороб;
- проводити опитування і клінічне обстеження хворих із ревматичними хворобами і аналізувати їх результати;
- визначати етіологічні та патогенетичні чинники рематичних хвороб;
- аналізувати типові клінічні ознаки, виявляти клінічні варіанти та ускладнення рематичних хвороб;
- використовувати новітні методи дослідження в обстеженні хворих з рематичними хворобами;
- на підставі оцінки результатів лабораторного та інструментального обстеження, проводити диференційний діагноз, обґрунтовувати та встановлювати клінічний діагноз ревматичних хвороб;
- призначати лікування, в тому числі прогноз-модифікуюче, враховуючи необхідний режим праці та відпочинку, лікувальне харчування хворих на ревматичні хвороби;
- оцінювати прогноз та працездатність хворих із найбільш поширеними ревматичними хворобами;
- проводити санітарно-просвітню роботу з населенням щодо найбільш поширених ревматичних хвороб;
- виконувати медичні маніпуляції;
- дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.

4. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми дисципліна забезпечує набуття здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії наступних **компетентностей та програмних результатів навчання:**

1. Інтегральна компетентність: здатність ефективно вирішувати комплексні наукові та практичні проблеми в галузі медицини за спеціальністю «ревматологія», організувати і виконувати власну науково-дослідницьку роботу з метою генерування нових

систематизованих знань, що мають теоретичне і практичне значення, можуть успішно впроваджуватись у вітчизняний і міжнародний дослідницький та освітній простір, практичну медицину та інші сфери життя.

2. Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до науково-професійного, світоглядного та загальнокультурного саморозвитку і самовдосконалення.

ЗК2. Здатність автономно виконувати фахову та науково-дослідну роботу з дотриманням принципів академічної доброчесності, авторського права та наукової етики.

ЗК3. Здатність до різнобічного пошуку, самостійного аналізу та систематизації інформації з використанням сучасних комунікаційних та інформаційних технологій.

ЗК4. Здатність комунікувати в науково-професійному та освітньому середовищі, в тому числі, на міжнародному рівні.

ЗК5. Здатність незалежно мислити, виявляти, формулювати та ефективно вирішувати проблеми наукового характеру, приймати відповідальні рішення, продукувати нові знання та ідеї.

ЗК6. Здатність проводити моніторинг виконаних робіт, здійснювати оцінку інтелектуального продукту та забезпечувати його якість.

ЗК7. Здатність до узагальнення, обговорення та представлення результатів власного наукового дослідження у вигляді усної та письмової презентації державною та іноземною мовами, опанування майстерністю вести наукову дискусію з демонстрацією вільного володіння науковою термінологією, риторикою та культурою наукового мовлення.

ЗК8. Здатність працювати в команді, організовувати, планувати та прогнозувати результати власної чи колективної роботи, нести відповідальність за досягнуті результати, діяти в нових умовах, керувати роботою інших осіб та мотивувати їх для досягнення спільної мети.

3. Фахові компетентності:

ФК1. Здатність визначати комплекс необхідних клінічних, інструментальних та лабораторних методів і методик дослідження для діагностування ревматичних хвороб з отриманням достовірних результатів.

ФК2. Здатність встановлювати причинно-наслідкові механізми ревматичних уражень, диференціювати етіологічні чинники, встановлювати їх взаємовплив на патогенез ревматичних хвороб.

ФК3. Здатність визначати потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень в галузі ревматології, вміти розробляти та управляти науковими проектами, генерувати нові знання, наукові гіпотези, теорії та концепції, формулювати зміст та новизну дослідження в галузі ревматології.

ФК4. Володіти сучасними методами наукового дослідження, вміти обирати методи дослідження відповідно до цілей, завдань та критеріїв досягнення очікуваних результатів під час вивчення проблем ревматичних хвороб.

ФК5. Здатність інтерпретувати, аналізувати та узагальнювати результати досліджень, результати власних наукових досліджень з проблем ревматологічної патології,

порівнювати їх з результатами інших вітчизняних і зарубіжних науковців, дотримуючись принципів наукової етики, академічної доброчесності та авторського права.

ФК7. Здатність оприлюднення результатів наукових досліджень в усній і письмовій формах відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ФК9. Здатність використовувати в практичній, науково-дослідницькій та освітній діяльності знання сучасного стану проблем та досягнень в галузі ревматології, основних концепцій, теорій, гіпотез щодо проблем ревматичної патології, застосовуючи традиційні та інноваційні методи, прийоми, засоби тощо.

4. Програмні результати навчання:

ПРН 1. Безперервно самовдосконалюватись та застосовувати здобуті науково-професійні знання та вміння за фахом «Ревматологія» в науковій, фаховій та освітній діяльності.

ПРН 2. Використовувати концептуальні та методологічні знання для організації й самостійного виконання наукового дослідження в галузі ревматології.

ПРН 3. Добирати, аналізувати, інтерпретувати, конкретно оцінювати і творчо використовувати наукову інформацію стосовно причин виникнення уражень органів і систем у хворих на ревматичні хвороби.

ПРН 4. Вміти встановити та сформулювати невирішені проблеми щодо уражень органів і систем у хворих на ревматичні хвороби та накреслити шляхи їх вирішення.

ПРН 5. Продувати нові знання та ідеї, формувати наукові гіпотези, теорії та концепції в ревматології на основі принципів наукової етики та академічної доброчесності.

ПРН 6. Самостійно аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати, узагальнювати та систематизувати клінічні та наукові дані стосовно уражень органів і систем у хворих на ревматичні хвороби.

ПРН 7. Розробляти дизайн і план власного дослідження за фахом «Ревматологія» на основі самостійно сформульованих мети і завдань.

ПРН 8. Обирати, застосовувати і вдосконалювати сучасні методики дослідження кістково-суглобової системи та інших органів для діагностування ревматичних хвороб.

ПРН 9. Розробляти та впроваджувати нові методи дослідження для діагностування ревматичних хвороб.

ПРН 10. Використовувати здобуті в результаті дослідження нові знання щодо ревматичних хвороб в практичній діяльності й освітньому процесі.

ПРН 15. Розвивати комунікації та застосовувати навички міжособистісних взаємодій в науковому, професійному, освітньому та міждисциплінарному середовищах.

ПРН 17. Використовувати принципи академічної доброчесності у власній науково-професійній та педагогічній діяльності, протидіяти проявам академічної недоброчесності та нести відповідальність за достовірність отриманих та оприлюднених наукових результатів.

5. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «РЕВМАТОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ»

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них					Рік навчання семестр	Вид контролю	
	Всього	Лекцій (год)	Практ. (год)	Семін. (год)	Самост. робота (год)			
								очна денна, очна вечірня форми
Ревматологія: актуальні питання	3 кредити / 90 год	8	28	8	46	за вибором аспіранта/ів	залік	
		Заочна форма						
		4	10	4	72			

Тематичний план лекцій (очна денна, очна вечірня форми навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Історія становлення ревматології як науки. Новітні методи дослідження реуматичних хвороб.	2
2.	Системні хвороби сполучної тканини: системний червоний вовчак, склеродермія, дерматомиозит.	2
3.	Системні васкуліти.	2
4.	Ревматоїдний артрит. Остеоартроз. Анкілозуювальний спондилоартрит.	2
	Разом:	8 год

Тематичний план практичних занять (очна денна, очна вечірня форми навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Системний червоний вовчак: сучасні рекомендації ведення хворих	4
2.	Склеродермія, дерматомиозит: сучасні підходи до діагностики та лікування	4
3.	Системні васкуліти	4
4.	Ревматоїдний артрит: діагностика та лікування згідно сучасних протоколів та клінічних настанов	4
5.	Остеоартроз: новітні аспекти ефективної терапії	4
6.	Подагра	4
7.	Анкілозуювальний спондилоартрит. Реактивні артрити	4
	Разом:	28 год

Тематичний план семінарських занять (очна денна, очна вечірня форми навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Сучасні можливості оптимального лікування болю у суглобах.	4
2.	Імунобіологічне лікування ревматичних хвороб	4
	Разом:	8 год

Тематичний план самостійної роботи (очна денна, очна вечірня форми навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Загальна симптоматологія ревматичних хвороб. Анатомія і функції суглобів	6
2.	Методи дослідження у хворих з ревматичними хворобами	7
3.	Артрити і артропатії. Osteохондропатії	7
4.	Псоріатичний артрит. Артрити у хворих з хворобами кишківника	7
5.	Метаболічні артрити	6
6.	Артрити, пов'язані з неревматичними хворобами	6
7.	Загальні принципи лікування ревматичних хвороб. Санаторно-курортного лікування	7
	Разом:	46 год

Тематичний план лекцій (заочна форма навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Історія становлення ревматології як науки. Новітні методи дослідження ревматичних хвороб.	2
2.	Системні хвороби сполучної тканини: системний червоний вовчак, склеродермія, дерматоміозит.	2
	Разом:	4 год

Тематичний план практичних занять (заочна форма навчання)

№	Назва теми	Години
1	2	3
1.	Системний червоний вовчак: сучасні рекомендації ведення хворих	3
2.	Склеродермія, дерматоміозит: сучасні підходи до діагностики та лікування	3
3.	Системні васкуліти	4
	Разом:	10 год

Тематичний план семінарських занять (заочна форма навчання)

№	Назва теми	Години
1	2	
1.	Сучасні можливості оптимального лікування болю у суглобах	2
2.	Імунобіологічне лікування ревматичних хвороб	2
	Разом:	4 год

Тематичний план самостійної роботи (заочна форма навчання)

№	Назва теми	Години
1.	Загальна симптоматологія ревматичних хвороб. Анатомія і функції суглобів	4
2.	Методи дослідження у хворих із ревматичними хворобами	3
3.	Артрити і артропатії	3
4.	Osteохондропатії	3
5.	Псоріатичний артрит	3

6.	Артрита у хворих із хворобами кишківника	3
7.	Метаболічні артрита	3
8.	Артрита, пов'язані з неревматичними хворобами	3
9.	Ревматоїдний артрит: діагностика та лікування згідно з сучасними протоколами та клінічними настановами	4
10.	Остеоартроз: новітні аспекти ефективного лікування	4
11.	Анкілозивний спондилоартрит	4
12.	Реактивні артрита	3
13.	Подагра	4
14.	Системні васкуліти	4
15.	Диференційний підхід до ведення хворих з болем в спині та кінцівках	4
16.	Диференційний підхід до ведення хворих із суглобовим синдромом	4
17.	Диференційний підхід до ведення хворих із пурпурою	4
18.	Диференційний підхід до ведення хворих із лихоманкою	4
19.	Диференційний підхід до ведення хворих зі схудненням	4
20.	Загальні принципи лікування ревматичних хвороб. Санаторно-курортне лікування	4
	Разом:	72 год

6. ВИДИ КОНТРОЛЮ (ПОТОЧНИЙ І ПІДСУМКОВИЙ)

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку засвоєння аспірантами навчального матеріалу. Формами поточного контролю є:

- а) тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді, з визначенням правильної послідовності дій, з визначенням відповідності, з визначенням певної ділянки на фотографії чи схемі («розпізнавання»);
- б) індивідуальне усне опитування, співбесіда;
- в) розв'язання типових ситуаційних задач;
- д) контроль практичних навичок.

Комплексне оцінювання навчальної діяльності здійснюється виставленням традиційної оцінки, яка конвертується у бали відповідно у кожному з занять, аспірант отримує на практичному занятті: оцінку «5» - якщо він виконав правильно не менше 90% навчальних завдань; оцінку «4» - якщо він виконав правильно не менше 80% навчальних завдань; оцінку «3» - якщо він виконав правильно не менше 60% навчальних завдань; оцінку «2» - якщо він виконав правильно менше 60% навчальних завдань; На кінцевому етапі заняття викладач виставляє набрану суму балів і традиційну оцінку в журналі успішності.

Самостійна робота аспіранта оцінюється на практичних заняттях і є складовою підсумкової оцінки аспіранта.

Підсумковий контроль

Загальна система оцінювання проводиться по завершенню вивчення дисципліни у вигляді заліку.

Шкали оцінювання традиційна 4-бальна шкала, багатобальна (200-бальна) шкала, рейтингова шкала ECTS

Залік – це форма підсумкового контролю засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль проводиться у письмовій формі, з

використанням навчальної платформи Misa, відповідно до розкладу. Триває 2 академічних години.

Максимальна кількість балів, яку може набрати аспірант за поточну навчальну діяльність для допуску до заліку становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати аспірант за поточну навчальну діяльність для допуску до заліку становить 120 бали.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих аспірантом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 120}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4 бальна шкала	200 бальна шкала	4 бальна шкала	200 бальна шкала	4 бальна шкала	200 бальна шкала	4 бальна шкала	200 бальна шкала	4 бальна шкала	200 бальна шкала
5	200	4,6	184	4,17	167	3,77	151	3,35	134
4,97	199	4,57	183	4,14	166	3,74	150	3,32	133
4,95	198	4,52	182	4,12	165	3,72	149	3,3	132
4,92	197	4,5	180	4,09	164	3,7	148	3,27	131
4,9	196	4,47	179	4,07	163	3,67	147	3,25	130
4,87	195	4,45	178	4,04	162	3,65	146	3,22	129
4,85	194	4,42	177	4,02	161	3,62	145	3,2	128
4,82	193	4,4	176	3,99	160	3,57	143	3,17	127
7,8	192	4,37	175	3,97	159	3,55	142	3,15	126
4,77	191	4,35	174	3,94	158	3,52	141	3,12	125
4,75	190	4,32	173	3,92	157	3,5	140	3,1	124
4,72	189	4,3	172	3,89	156	3,47	139	3,07	123
4,7	188	4,27	171	3,87	155	3,45	138	3,02	121

4,67	187	4,24	170	3,84	154	3,42	137	3	120
4,65	186	4,22	169	3,82	153	3,4	136	Менше 3	Недоста тньо
4,62	185	4,19	168	3,79	152	3,37	135		

Бали з дисципліни для аспірантів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-ри бальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5
Від 140 до 169 балів	4
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати аспірант	3
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати аспірант	2

Об'єктивність оцінювання навчальної діяльності аспірантів перевіряється статистичними методами (коефіцієнт кореляції між оцінкою ECTS та оцінкою за національною шкалою).

7. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Історія становлення ревматології як науки.
2. Номенклатура і класифікація ревматичних хвороб.
3. Епідеміологія, етіологія і патогенез ревматичних хвороб.
4. Загальна симптоматологія ревматичних хвороб. Анатомія і функції суглобів.
5. Основні та додаткові методи дослідження ревматичних хвороб.
6. Гостра ревматична лихоманка. Визначення. Клінічні прояви. Інструментальні та лабораторні методи діагностики. Диференційний діагноз. Лікування.
7. Визначення, етіологія, патогенез системного червоного вовчака. Клінічні прояви. Додаткові методи обстеження. Критерії діагностики та диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування. Прогноз та працездатність.
8. Антифосфоліпідний синдром у хворих з ревматичними хворобами.
9. Визначення, етіологія та патогенез склеродермії. Клінічні прояви. Лабораторні ознаки. Критерії діагнозу. Ускладнення. Лікування.
10. Визначення, етіологія та патогенез дерматоміозиту. Клінічні прояви. Лабораторні ознаки. Критерії діагнозу. Ускладнення. Лікування.
11. Системні васкуліти. Визначення. Класифікація. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
12. Вузликосий поліартеріт. Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
13. Мікроскопічний поліангіт. Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
14. Гранулематозний поліангіт (Вегенера). Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.

15. Еозинофільний гранулематоз із поліангіітом (Черджа-Стросс). Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
16. Хвороба пов'язана з антитілами до базальної мембрани (хвороба Гудпасчера). Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
17. Кріоглобулінемічний васкуліт. Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
18. IgA-асоційований васкуліт (Шенляйн-Геноха). Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
19. Васкуліт у разі хвороби Бехчета. Визначення. Клінічні прояви та діагностика. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
20. Визначення, етіологія та патогенез ревматоїдного артриту. Клінічні прояви. Лабораторні ознаки. Критерії діагнозу. Ускладнення. Лікування.
21. Хвороба Стілла у дорослих.
22. Визначення, етіологія, патогенез остеоартрозу. Класифікація. Клінічні прояви. Критерії діагностики. Диференційний діагноз. Ускладнення. Лікування.
23. Подагра: клінічні ознаки, діагностика та лікування.
24. Визначення, етіологія та патогенез анкілозуючого спондилоартриту. Клінічні прояви. Лабораторні ознаки. Критерії діагнозу. Ускладнення. Лікування.
25. Синдром Шегрена.
26. Артрити і артропатії. Остеохондропатії.
27. Псоріатичний артрит. Артрити у хворих з хворобами кишківника.
28. Метаболічні артрити.
29. Артрити, пов'язані з неревматичними хворобами.
30. Загальні принципи лікування ревматичних хвороб. Санаторно-курортне лікування.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Обов'язкова

1. Внутрішні хвороби: у 2 частинах. Частина 1. Розділи 1—8: підручник. За ред. Л.В. Глушка, С.В. Федорова, І.М. Скрипника та ін. 2019. 584 с.
2. Внутрішня медицина: Ревматологія: навчальний посібник (ВНЗ післядипломної освіти) / В.С. Кондратюк, М.Б. Джус, «Медицина», 2017. – 272 с.
3. Діагностика та лікування ревматичних захворювань: навчальний посібник / Свінцицький А.С., 2017. – 372 с.
4. Коваленко В.Н. Застосування антагоністів фактора некрозу пухлин в лікуванні хворих на ревматичні захворювання суглобів (ревматоїдний артрит, анкілозивний спондилоартрит, псоріатрична артропатія): Методичні рекомендації. / В.М. Коваленко, Н.М. Шуба, О.П. Борткевич [та ін.]. – К., 2008. – 40 с.
5. Клінічні протоколи надання медичної допомоги зі спеціальності «ревматологія», затверджені МОЗ України.
6. Насонова В.А. Клиническая ревматология: Руководство для врачей / В.А. Насонова, М.Г. Астапенко – М.: Медицина, 1989. – 592 с.
7. Передерій В.Г. Основи внутрішньої медицини. / В.Г. Передерій, С.М. Ткач. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – Т.2. – 784 с.

8. Практичні навички в ревматології. Навчальний посібник. / Під ред. В.М. Коваленка, Н.М. Шуби. – К.: Моріон, 2008. – 256 с.

Додаткова

1. Абрагамович ОО, Абрагамович УО, Кушина АП, Гута СІ, Синенький ОВ. Залежність показників добового моніторингу артеріального тиску від активності патологічного процесу у хворих на системний червоний вовчак. Львівський клінічний вісник. 2016;2-3:14-22.
2. Абрагамович УО, Абрагамович ОО, Гута СІ. Герпесвіруси у хворих на системний червоний вовчак (огляд літератури та опис клінічних випадків). Львівський клінічний вісник. 2017;4:60-74.
3. Всеукраїнська асоціація ревматологів України. Системний червоний вовчак. Клінічні настанови. 2020, 74 с.
4. Іванов Д. Д. Люпус-нефрит : досвід лікування ритуксимабом (клінічне спостереження) / Д. Д. Іванов, Г. І. Грянило // Медицина транспорту України. – 2012. – № 4. – С. 73–75.
5. Яременко О.Б., Петелицька Л.Б. Системний червоний вовчак: клінічно значущі аспекти. <https://health-ua.com/article/5704-sistemnij-chervonij-vovchak-kljnchno-znachush-aspekti>.
6. An J, Minie M, Sasaki T. Antimalarial Drugs as Immune Modulators: New Mechanisms for Old Drugs. Annu Rev. Med. 2017;68:317-330.
7. Azrielant S, Tiosano S, Watad A. Correlation between systemic lupus erythematosus and malignancies: a cross-sectional population-based study. Immunol Res. 2017;1-6.
8. Dima A, Caraiola S, Jurcut C. Extended Antiphospholipid Antibodies Screening in Systemic Lupus Erythematosus Patients. Rom. J. Intern. Med. 2015;53(4):321-328.

Медичні журнали: „Львівський клінічний вісник”, „Acta Medica Leopoliensia”, „Доктор”, „Мистецтво лікування”, „Медицина світу”, „Лікарська справа”, „Ліки України”, „Український терапевтичний журнал”, „Український медичний часопис”, „Acta Medica Leopoliensia”, „Science”, „Therapia”.